

Zugló... Itt lakom több mint 15 esztendeje már. Nem szülőföldem, mégis pátriám. A „világ végének” hittem egykor a 7-es busz végállomását, a Bosnyák tere, hiszen a Belvárosban éltem, dolgoztam akkoriban. Így aztán „a káposztaföldeken túlrá” jártam haza esténként, olykor kicsit kelletlenül, az Egressy úttól gyalog. Akkor még nem nyújtóztak a 68-as villamos vágányai a Kerepesi útig, nem volt 19-es busz, s hol volt még a metró?!

Észrevétlenül nőtt a szívemhez. Beleszerettem csöndjébe, nyugalomába, apró szépségeibe, tavaszszal az akácok, az olajfák bódító illatába, a toronyrak készülő nyárfák szállongó pelyheibe. Aztán már azért sem nehezteltem, ha néha-néha Kőbánya vegyvárái felől, orrfacsaró illatok lengedeztek. Rossz a széljárás, nem Zuglóból jön...

A városoknak, a városrészeknek két arca van, mint Janusznak, a római istennek: egyik a múltba, a másik a jövőbe tekint. Zugló kendőzetlenül tárta fel előttem mindkét arcát. A múltba néző: öreg, ráncos; barázdái a földutak a földszintes házak között, ahol gyom, bozót lel jó tanyát. A másik: tündöklő, mint a szerető arca szeretője szemében. Engem nézz — mondja. — Én a ma vagyok, és én vagyok a jövő. A tengersok új ház, az új utak, az aluljáró csillaga az Őrs vezér téren, a Hungária körúti felüljáró, az árnyas parkok, ez mind én vagyok.

Rákosnak szent határa

Zugló... El kell mondanom, neved is mit jelent. A magyar nyelv tudósai szerint a „szugló” (van is ilyen utca a kerületben), más-képpen „zugla” — sarkot, zugot, kuckót jelent. A jelentés ma is igaz: hány és hány család talált itt az elmúlt két évtizedben „kuckót” magának, lakást, ami mindig fontos volt, most azonban van és egyre több, ha nem is elegendő. Ha a lakásra várók számának megfelelően épülhetnének Zuglóban a házak, a kerületnek már csak egy arca volna: a tündöklő, a jövőbe mutató.

És a tündérvilág? Zugló érdemes múltja a Rákos mezején kezdődik. Itt tartották 1286-ban az első országgyűlést, itt választották Hunyadit kormányzóvá, innét indultak köznemesek és katonák a Duna jegére, hogy királlyá kiáltassák ki Mátyást, s e mezőn táboroztak Dózsa kaszásai: feketék, komorak voltak, mint Derkovits Gyula metszetén.

Aztán századokon át „hallgatva áll Rákosnak szent határa”. Így írta Eötvös József, s a költőnek kellett jönnie, hogy Rákos mezejének nevét ismét szárnyára vegye a hír. A pesti magyar színház statisztája 14 pengő forintokat lett a mezőn 1839-ben, egy kiránduláson. Aztán 1848-ban, amikor a parlament nagy huzakodások után végre eltörölte az úrbért, nagy szerepet játszott benne a hír, hogy Petőfi 40 000 paraszttal Rákoson tanyáz. „Ami a hírt illeti — írta a költő —, ez alaptalan hír volt, de ha nem tették volna a t. c. urak azt, amit tettek, biztosíthatom őket Petőfi Sándor nevében, hogy ezen hírek nemsokára alapja és kalapja lett volna, azaz igaz lett volna tetőtől talpig, csak azzal a kis különbséggel talán, hogy nem 40, hanem 80, vagy még több ezer ember jelent volna meg Rákoson...”

Proletárok a Városligetben

S jöttek, jöttek, jöttek a tíz- és százazrek. Nem parasztok, hanem ivadékaik, a proletárok, s nem Rákos legendás mezejére, hanem a Városligetbe, amely a múlt század elején kezdett a pesti nép kirándulohelye lenni. Zugló lett a magyar munkásmozgalom egyik bölcsője. Emléktáblák beszélnek erről.

Buda, Pest és Óbuda egyesülésének évében, 1873 márciusában a Rákospatak utca 9. számú házból, a Munkás Heti Krónika című lap nyomdájából került ki a felhívás a Magyarországi Munkáspárt megalakítására. 1890-ben a Városligetben rendezték meg az első hazai május elsejét, amikor is „a munkás zászlóaljak nyugodtan, önértzetesen, igazságos ügyük

Séta a százéves Budapesten

Zugló mai arca a jövőt mutatja

győzelmébe vetett reménytől áthátrá vonultak fel, és a legnagyobb ellenségüket is maguk iránti tiszteletre kényszerítették...” És tegyük hozzá: kíméletlen, kegyetlen harcra a jobb, emberibb életért küzdő munkások ellen. A megaláztatott, a kismémmizetett hőiesen szálltak szembe a tőkével, amely a századforduló idején itt is nagyipari vállalatokat hozott létre, s nagyarányú építkezésekkel alakított a városrészt arculatán. A lakosság települési és osztályszempontból két részre különült, s ez az állapot szinte egészen a felszabadulásig megmaradt. A Mexikói úti „halálsorompó” — akár egy demarkációs vonal — osztotta meg a városrészt: a belterületen nagy- és kispolgárok, a külterületen pedig munkások, parasztok, kisemberek. A Thököly út 56-ban, az 1907-ben avatott Vasmunkás-otthonban, a Hermína kert, a Hungária kert, a Zöld Vadász, a Trieszti Nő, a Kolegerszky kioszk és a Nagy Amadeusz nevű vendéglőkben gyülekező és szervezkedő munkások követeléseikben gyakran megfogalmazták, milyen nyomorúságban élnek: alacsony bérek, lakászsúrolás, a lakásokban zsúfoltság, sok helyütt 15–20 ember szorogott egy szobában. S folyt a bércarc, sztrájkok lángoltak fel az üzemekben, a munkások tüntettek a háború ellen, a békéért, s a főváros, sőt az egész ország munkásságát érintő nagy megmozdulások színhelye újból és újból a Városliget volt.

Aztán 133 napon át vörös zászló lengett a Park Klub (ma a tisztiház nyári helyisége) épületén, ahol korábban királyok, hercegek vendégeskedtek, s százezer ember se-reglett a Városligetbe a Vörös Hadsereg első nagyszabású toborzóünnepségére. Ünnepe volt Zuglóban a 133 nap.

A város peremén

A fehérterror letépte a vörös zászlókat. A két világháború között azonban a zuglói munkásság legjobbjai — a kommunisták vezetésével — tovább folytatták a küzdelmet. 1922-ben sztrájkolnak a Rákosrendező vasutasai. „Szül-lásainkon éhínség, fegyver, vak-hit és kolera dúlt. Győzni fogó még annyira meg nem aláztatott, mint amennyire a csillagok alatt ti megaláztatok...” — írta A város peremén című versében József Attila, aki 1933 és 1936 között a Korong utca 6. számú ház első emeletén lakott albréletben.

S mind több kommunista munkás került börtönbe. Martos Flóra és Vámos Ilona szervezte a kerületben, majd később egész Budapesten a Vörös Segélyt. A kerület mindinkább kötődött a kommunista pártához. Erről is szólnak az emléktáblák. 1933-tól a Róna (ma Lumumba) utca 121. szám alatt működött a kommunista ifjúmunkások nyomdájá. itt nyomták a Szovjetunió és a Vörös Bors című lapot. 1942. február 1-én az Újvidék utca 6. szám alatti illegális nyomdában készült el a KMP lapja, a Szabad Nép első száma, amelynek vezércikkírója, Schönherz Zoltán a Mexikói út 25-ben lakott — illegálisan.

A fasizmus elleni harc idején a Békepart röplapjait a kerület két titkos nyomdájában állították elő.

1944-ben az Ógyalla u. 12. számú házban nyomták a Békepart Béke és Szabadság című lapját, majd a nyomda a nyilasok elől a Hungária körút 108-ba költözött. Innét került ki a „Demokratikus pártok kiáltványa a magyar nemzettség” című történelmi jelentőségű röpirat, amely a Magyar Front programját tartalmazta.

A szovjet hadsereg 1945 januárjának első napjaiban hozta meg a szabadságot Zuglónak, a gyárak gépeit védő munkásoknak, a KISKA-alakulatok katonáinak, akik sokat tettek annak érdekében, hogy kisebb legyen a pusztulás. Mégis, a kerület mintegy 26 000 lakásának több mint 30 százaléka romokban hevert.

Újjászületés

A kerület kommunistái álltak először talpra, s indították meg az életet. Kifutottak a remizből az első villamosok, felzúgtak a Récei-buszkok motorjai, megindult és teljes erővel folyt az újjáépítés. S Zugló jogilag is ekkortájt született újjá: a Minisztertanács az 1946. XXVI. Tv. 2. §-a alapján megszabta a kerület határait. A felszabadulást követő első tíz év alatt jelentősen fejlődött Zugló. Jelkép is lehetne: megszűnt a Mexikói úti halálsorompó, megindult az egységes kerület kiépítése, tünedezni kezdett Zugló régi arca. Az előrehaladás 1950-től, a kerületi tanács megválasztásától kezdve meggyorsult. A fővárosi egységes tervbe illeszkedő zuglói várospolitikai célok megvalósítása nagy eredményeket hozott.

Az ellenforradalom megtorpan-totta a fejlődést, de szinte csak egy pillanatra. Az előrehaladás ütemét jól érzékelteti, hogy 1950 és 1962 között 27 százalékkal nőtt a kerület lakossága, felépült 9700 lakás! Az új üzemek révén megváltozott a lakosság jövedelemforrása: a keresők 46,5 százaléka már az iparban dolgozott, az építőiparban foglalkoztatottak száma (lakásépítés!) pedig megháromszorozódott.

Öröm és gond az újban

S most — egy évtizeddel később — hol jár, merre tart Zugló? Szávó Bélát, a kerületi tanács elnökét kérem cicerónának, avatott vezetőnek. Legyen kalauzunk, mutassa meg a szívverítőt, az örömet adót, s azt is, ami gond, aminek megoldása most folyik, vagy még későbbi erőfeszítést is szükségessé tesz.

— Örömmünk minden, ami új, ami a kerületben épült, s legtöbb gondunk is az újjal van. Örömmünk, hogy van 12 lakótelepünk: a Kerepesi úti, a Thököly úti, az Erzsébet királyné úti, a Vezér úti, az Újvidék téri, a Kacsóh Pongrác úti, a Külső Kacsóh Pongrác úti, a Fogarasi úti, az Egressy téri, az Őrs vezér téri, a Nagy Lajos király úti. Aztán a Füredi téri, amit úgy is hívunk, hogy Nagy-zuglói. 1972-ig e telepeken mintegy 18 000 lakást építettünk. Legnagyobb vállalkozásunk a Nagy-zuglói lakótelep; itt 13 és fél ezer otthon felépítése a feladat. A munka öt ütemben valósult, illetve valósul meg. 1969 és

1971 között átadtunk 5052 lakást, tavaly pedig 2315-öt. Az idén is több mint 2000 lakás átadására kerül sor, s a FÖBER megteremtí a jövő évi tervek teljesítésének feltételeit is.

— Mint mondtam — tünődik félhangosan a tanácselnök —, a gondunk is az újjal van. Az emberek nagy örömmel költöznek be a modern, összkomfortos lakásokba, aztán az öröm kissé megkeseredik. A háziasszony vásárolni akar, s távol a bolt, a piac. Az édesanya óvodába, bölcsődébe szeretné adni gyerekeit, hely azonban nincs. Mindez nagy társadalmi probléma lehet, ha meg nem oldjuk.

Az úgynevezet járulékos beruházásokról van szó. Mondom, hogy mindez nemcsak Zuglóban, hanem a többi kerületekben, s az ország gyorsan fejlődő városaiban is probléma.

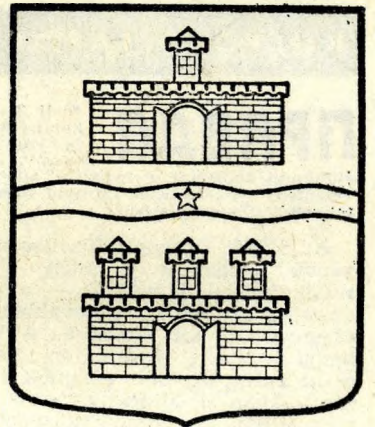
— Itt azonban különösen feszítő erővel jelentkeznek. A harmadik ötéves terv járulékos beruházásait lényegében a negyedik ötéves tervben kell megvalósítanunk. Állami és saját erőből, az üzemek támogatásával építjük az óvodákat, bölcsődéket. A kereskedelmi szolgáltatás problémáit is igyekeznünk megoldani. A Füredi téren ABC-áruház, az Őrs vezér téren egy 26 000 négyzetméter alapterületű nagyáruház épül majd. A tanács — a vállalatok segítségével — 1800 négyzetméter alapterületű üzletsort hoz létre a Bosnyák téren, úgy, hogy az épületsor hátsó része az ifjúsági sportpálya lelátója lesz.

„Felkapott” kerület

Azt mondja Szávó Béla, már csak azért is érdemes szólni a kerületben, mert Zugló „felkapott” lett. Új intézmények, vagy a belvárosi otthonukat ki-nöttek szívesen költöznek Zuglóba. Itt van már a Vegyterv, a TESCO székháza, az Országos Tervehivatal Számítástechnikai Intézete, a Számviteli Főiskola, épül a Pest megyei Bíróság háza s egy 18 emeletes külkereskedelmi épületkomplexum. Ugyanakkor kevés olyan kerülete van Budapesten, ahol annyi szociális, kulturális létesítmény lenne, mint Zuglóban. A 42 gyár, köztük a Telefongyár, a Danuvia, az Alumíniumgyár, az Elektrokész-tika, a 16 ktsz s a tanácsi vállalat sok embert foglalkoztat. A kerületben dolgozók arra töreksenek, hogy itt lakjanak, itt éljenek. Ez társadalmi átrétegződéssel is együtt jár. Megkezdődött egyes üzemek, üzemműhelyek kitépítése. A munkások száma természetesen csökken, az értelmiségi foglalkozásuké pedig növekszik.

Népes kerület Zugló. A lakosság száma naprakészen nem mérhető, mert mindennap újak és újak költöznek ide az új lakásokba. Hozzávetőleges becslés szerint 150 000 körül jár lakóinak száma; 60–70 ezerrel több ez, mint két évtizeddel ezelőtt. A dolgozni idejűk számá is rendkívül magas.

A forgalom pedig igazán világvárosi. A reggeli órákban a XV., a XV. és a XVI. kerületekből elindulnak a Belváros irányába igyekvők, s a Zuglót átszelő autóbussz-, villamos- és trolibusz-útvonalal-

kon jutnak el céljukhoz. Naponta több mint 200 000 ember utazik keresztül Zuglón, amelynek a közlekedési rendje a gyors fejlődés következtében teljesen átszerveződött. A metró végállomásánál kialakult az Őrs vezér téri forgalmi csomópont. Hasonló lesz a kis földalatti új végállomásánál, s ebbe az irányba fejlődik a Bosnyák tér is.

— Az átutazók közül igen sokan Zuglóban vásárolnak, a csomópontokon, ahol egyik járműről a másikra szállnak át — mondja Szávó Béla. — Ez is nehezíti kereskedelmi gondjaink megoldását. A csomópontokra több és nagyobb üzlet kell, mint amit a kerület lakosságának lélekszáma indokolna.

Fürdőváros

— a fürdővárosban

— Valamit a jövőről — kérem a tanácselnököt.

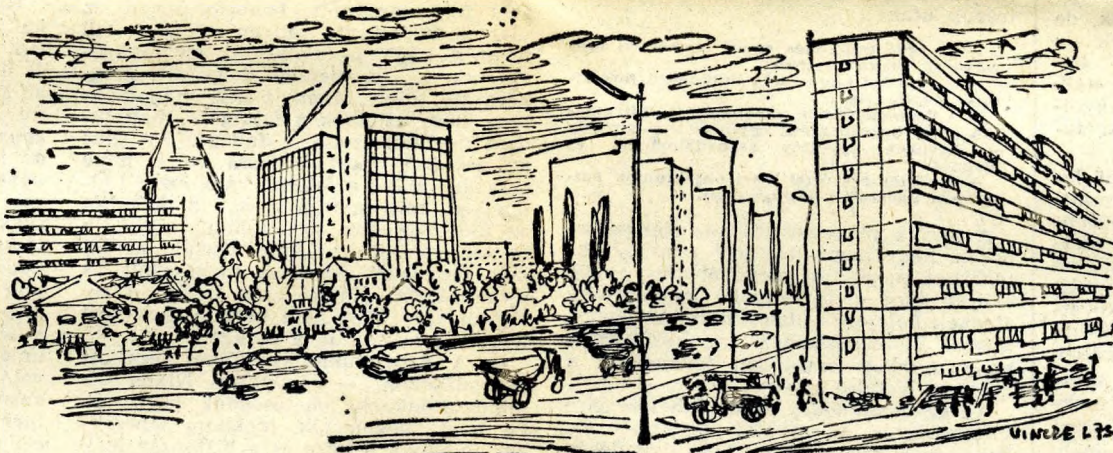
— Maradjunk a manál inkább. S a ma azt jelenti, hogy van még a kerületben mintegy hatvan kilométer földút is. Új utakat, járdákat, villany- és vízvezetéseket, csatornákat kell építeni. Tovább kell fejleszteni a közoktatást és az egészségügyi hálózatot. De azért előre is tekintünk. Elképzeléseinkben Zugló fürdőváros lesz — Budapest fürdővárosban. A hajdani Paskál-malom mellett, az Egressy út és a Rákospatak találkozásánál gyógyvizet leltek. E forró víz komplex hasznosításának minden lehetősége megvan. Harminckétezer négyzetméter zöldterület veszi majd körül a strandmedencéket, a gyógyfürdőt, az ivócsarnokot, a motelt és éttermet, a fedett uszodát, a szállodát. Erőink azonban végesek; csak úgy haladhatunk gyorsabban, ha Zugló lakosai is segítenek.

Igazán lehet szeretni

— És segítenek? — Az összefogásnak régi hagyományai vannak Zuglóban. A 68-as villamos vonala társadalmi munkával épült. Most is van olyan lakásszövetkezet, amely saját pénzéből 20–40 ezer forintot szán parkosításra. Nemrégiben 2000 facsemetét ültettek el. Az emberek egy része azonban — különösen az újonnan ideköltözöttek közül sokan — nem érzik még magukénak a kerületet. Igyekeznünk úgy dolgozni, hogy megszeressék — igazán lehet szeretni —, hogy részt vegyenek a közösség életében, s tegyenek is Zuglóért, ami tőlük telik.

Be is fejezhetném azzal, amit Szávó Béla tanácselnök mondott. Az olvasó azonban hiányszókat tarthatja ezt az írást. Egész Zugló nem fért, nem is férhetett bele. Nem írtam a kerület hajdani és mai nevezetességeiről, a múzeumokról, a szép szobrokról, az állatkertéről, a Vidám Parkról, a kerületben működő tudományos intézményekről, kórházakról, a nagy múltú és az új iskolákról, hogy negyven magyar író foglalkozott műveiben a kerülettel, s arról sem, mit jelentett a magyar labdarúgás megszületésében a Millenáris-pálya, s mit jelent a Népstadion a magyar sportnak.

Nézzé el az olvasó beszámolómmal e hiányosságait. S jöjjön el Zuglóba. Sétáljon körül, s örüljön velünk, zuglóiakkal együtt mindannak, ami van, s várja türelemmel, amit szép szándékok, tervek ígérnek a főváros e jövőbe tekintő arcú kerületének.

A Füredi téri lakótelep

Vircze Lajos rajza

PÉTERI ISTVÁN